

LINGUISTIC STUDIES. МОВОЗНАВСТВО

УДК – 811.161.2 367.32 (Латин.)
<https://doi.org/10.31548/philolog2020.04.006>

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕХІДНИХ МД-СТРУКТУР ІЗ З'ЯСУВАЛЬНО-ПРИЧИНОВИМИ ВІДНОШЕННЯМИ В ЛАТИНСЬКІЙ МОВІ

В. Д. ШИНКАРУК, доктор філологічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
 E-mail: vashyn2010@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-8589-4995>

Анотація. У статті проаналізовано МД - структури із з'ясувально-причиновими відношеннями в латинській мові, у яких на основне з'ясувальне відношення накладається ще причиновий тип відношень. Обґрунтовано, що цим структурам властивий найбільш конкретний семантико-синтаксичний зв'язок між модусом і диктумом, оскільки у них поєднані з'ясувально-причиновими відношеннями дві ситуації дійсності. виразниками яких є сполучники *quod, quia, quoniam, cum (quum)* тому що, бо, оскільки і можуть співвідноситися з корелятами *propterea, ideo, idcirco, ob eam causam* тому (з цієї причини). З'ясовано, що у МД - структурах із з'ясувально-причиновими відношеннями диктумна причинова частина повідомляє про таку дію (такий стан, процес), що є ґрунтом для реалізації іншої дії (іншого стану, процесу), виражених у модусній чи головній частині МД-структури. Визначено, що семантика обґрунтування з'ясувально-причинових відношень між модусною і диктумною частинами в МД-структурах з недиференційованим зв'язком виникає внаслідок співвідношення їхнього інформативного змісту, яка формується на ґрунті сполучуваності того, що мотивується і чим мотивується.

Ключові слова: модус, диктум, речення, реченнєва структура, МД-структури, МД-структури із з'ясувально-причиновими відношеннями, сполучники підрядності, модусно-диктумна співвіднесеність, латинська мова.

Актуальність теми дослідження.

Дослідження речення як багатоаспектної синтаксичної одиниці та семантико-синтаксичної категорії як різновиду синтаксичної категорії, що відображає дійсність і утворює дві семантико-синтаксичні надкатегорії – предикатності (ознаковості) та субстанційності (предметності) з їхнім подальшим членуванням на семантико-синтаксичні підкатегорії, категорії та грами є актуальним у мовознавчій науці.

Модус як вербалізована суб'єктивна інтерпретація диктумної події в синтаксисі класичної філології категорійно не структурований, хоч такі проблеми, як персуазивність, оцінність тощо, трактовані тепер як категорії модусу, лінгвісти вивчали у зв'язку з проблемою модальності.

Актуальність наукової статті зумовлена потребою дослідити в латинській мові категорії диктуму і модусу в семантико-синтаксичній структурі речення, що безпосередньо співвідносить повідомлюване з реальною дійсністю, з процесом

комунікації, з актом мовлення, охоплюючи як зовнішню, так і внутрішню, інтелектуальну й емоційну сфери життя.

Аналіз досліджень і публікацій. На важливості вивчення мовних одиниць у семантико-синтаксичній структурі речення як складникові дослідження процесу розвитку синтаксичної системи мови наголошено, що синтаксичні одиниці перебувають у взаємних співвідношеннях на формально-граматичному, семантичному та комунікативному рівнях і "входження до того чи того ряду формально-семантичних співвідношень є однією з мовних характеристик конструкції і фіксується її граматичним описом" [20, с. 11]. На цій проблемі зацентрував увагу І. Р. Вихованець. Він, зокрема, зазначив: "Встановлення і опис мовних зразків синтаксичних одиниць у їх системних взаємозв'язках становить першорядне завдання синтаксису. Всебічне обґрунтування функціональних особливостей синтаксичних одиниць у мовному плані засвідчує зрілість синтаксичної теорії і її спрямованість на пояснення найскладніших

синтаксичних явищ. Високий рівень абстрагування мовної сфери не ігнорує показників сфери мовлення, а навпаки, уможливорює глибоке пояснення всіх мовленнєвих модифікацій синтаксичних одиниць" [6, с. 20].

Ідею двобічного змісту речення (наявності в його семантиці об'єктивних і суб'єктивних значень) сформулював Ш. Баллі, у концепції якого вказано на розмежування в реченні модусу і диктуму. Він вважає, що речення складається з двох частин: одна з них корелятивна процесові, що формує уявлення, це диктум. Друга містить головну частину речення, без якої взагалі не може бути речення, саме вираження модальності, корелятивної операції, яку проводить мислячий суб'єкт [2, с. 43].

У мовознавчій науці речення як багатоаспектну синтаксичну одиницю, співвідношення в реченнєвій структурі категорій диктуму і модусу досліджували Н. Д. Арутюнова [1], І. Р. Вихованець [6], К. Г. Городенська [9], Н. В. Гуїванюк [18], Н. Л. Іваницька [12], В. Д. Шинкарук [25] та ін.

Поширені погляди на статус речення нерідко бувають діаметрально протилежними. З одного боку, й далі побутує уявлення про речення як про найвищу синтаксичну одиницю, з іншого – речення розглядається як елемент для побудови складних одиниць – надфразних єдностей, складних синтаксичних цілих, абзаців, логем тощо. Цьому великою мірою сприяли праці Е. Бенвеніста [4], В. Г. Гака [8], Т. П. Ломтева [13], М. С. Поспелова [16], І. І. Слинька [18], І. П. Распопова [19], К.Ф.Шульжука [26] та ін.

Мета наукової розвідки – здійснити аналіз МД-структур із з'ясувальнo-причинoвими відношеннями в латинській мові та обґрунтувати особливості семантико-синтаксичного зв'язку між модусом і диктумом, виразниками яких є сполучники *quod, quia, quoniam, cum (quum)* тому що, бо, оскільки і можуть співвідноситися з корелятами *propterea, ideo, idcirco, ob eam causam* тому (з тієї причини).

Об'єктом пропонованого дослідження є реченнєві структури, у яких диктумна причинова частина повідомляє про таку дію (такий стан, процес), що є ґрунтом для реалізації іншої дії (іншого стану, процесу), виражених у модусній чи головній частині МД-структури.

Предметом дослідження є семантична й структурна інтерпретація реченнєвих структур з диктумним і модусним змістом в латинській мові у рамках вибудованих ними з'ясувальнo-причинoвих відношень.

Результати. Аспект співвідношення категорій речення розглядається в сучасних дослідженнях як реальний предмет наукового пізнання, що веде до розкриття природи змісту тексту. Як зазначають дослідники, без речень неможливий ніякий текст, вони є тими обов'язковими компонентами, з яких складається його загальний комунікативний зміст. Зокрема, на думку В. Сланського: "Речення є найпростішою конкретною формою мовлення – своєрідною клітинкою, з якої розвиваються, а отже, й можуть бути з'ясовані й усі інші елементи та форми останнього" [22, с.3].

У латинському тексті установити межі речення – це означає з'ясувати, де починається й закінчується речення, тобто знайти межі його мовної форми. Це водночас є й виявленням меж його змісту. Осмислення змісту речення дає змогу вибрати форму, відповідну цьому змістові. У ланцюжку "слово – словосполучення – речення" одиниця, іменована реченням, є першою, котра слугує для вираження та повідомлення сенсу, співвіднесеного з думкою про дійсність, що є змістом речення.

Ш. Баллі зауважував: "Речення – це якнайпростіша з можливих форма повідомлення думки. Мислити – означає реагувати на представлення, констатуючи його наявність, оцінюючи його й бажаючи. Інакше кажучи, мислити – означає вивести судження, чи є річ, а чи її немає, або визначити, бажана вона чи небажана, або, нарешті, виразити побажання, щоб вона була або не була. Або думають, що йде дощ, або цього не думають, або в цьому сумніваються, радіють із того, що йде дощ, або шкодують із цього приводу; бажать, щоб ішов дощ, або цього не бажать. У першому випадку виражається судження про факт, у другому – судження про цінність факту, в третьому – вияв волі [2, с. 43].

Реченнєва структура як синтаксична побудова слугує для вираження однієї елементарної думки і сприяє об'єктивному виокремленню її в мовленнєвому потоці, що піддається гнучкому й багатоманітному членуванню на категорії диктуму і модусу в залежності від його реального осмислення.

Існування категорій диктуму і модусу необхідне в мові, щоб мовець міг висловлювати окремі думки, повідомляючи про дійсність та сприймаючи чужі повідомлення. Невизначеність характеристики речення в цьому плані спричинює пошуки нових одиниць, пов'язаних з виконанням названої функції, – наприклад, ідеться про поняття пропозиції [1, с. 383], темо-ремної єдності [19, с. 112], енонсеми [5, с. 113], елементарної смислової одиниці [24, с. 117-127], МПО (мінімальної предикативної одиниці) [21, с. 29-36], предикатами [11, с. 16-32].

Реченнєва структура членується на окремі повідомлення, що мають інформативну самостійність. Номінативний характер мають ті предикативні одиниці, які в складному реченні виступають як "розгорнуті члени речення, набуваючи вигляду підлеглих речень, наділені великими можливостями деталізації висловлюваної думки" [16, с. 332].

Семантико-синтаксична структура речення постає позиційною моделлю. Відповідно до свого змісту семантико-синтаксичний предикат визначає кількість актантів та їх функцій. Функції останніх повністю залежать від того, який з актантів виступає в ролі вихідного в реченні, при цьому вибір такого актанта ні в якому разі не випадковий, він повністю окреслюється логіко-семантичною структурою.

Для різного ступеня експліцитності модусу і диктуму існують різні синтаксичні структури, які об'єднуємо під загальною назвою модусно-диктумна структура (далі – МД-структура).

Ш. Баллі зауважує, що у ролі основного експліцитного модусно-диктумного речення, виступає з'ясувальне складнопідрядне речення [2].

До МД-структур із з'ясувальними відношеннями прилягає кілька різновидів перехідних структур, тобто тих, у яких на основне з'ясувальне відношення накладається ще якийсь тип відношень. Це, наприклад, МД-структури із з'ясувальнo-причинoвими відношеннями між модусною і диктумною частиною.

У формуванні з'ясувальнo-причинoвого різновиду перехідних МД-структур бере участь лексично обмежена група предикативних одиниць, що виконують роль пояснюваного слова модусної частини. До них належать дієслова, прикметники (дієприкметники), прислівники та іменники,

що визначають стан особи (радіємо, сумуємо, радий, засмучений, радісно, сумно, погано, жаль і под), та прислівники оцінної семантики (добре, погано тощо). Напр.: *Neque in eo solum offenderat, quod patriae male consuluerat, sed etiam, quod amicitiae fidem non praestiterat* (Nep. 19. 2. 2) – Він був невдоволений не лише тому, що погано дбав про батьківщину, а й тому, що не проявив довір'я у дружбі.

МД-структуру зі з'ясувальнo-причинoвими відношеннями характеризує одна важлива ознака, яка вирізняє її серед інших типів складних речень з відношенням взаємної зумовленості. Суть її полягає в тому, що цим структурам властивий найбільш конкретний семантико-синтаксичний зв'язок між модусом і диктумом. У них поєднані з'ясувальнo-причинoвими відношеннями дві ситуації дійсності. Виразниками цих відношень є сполучники *quod, quia, quoniam, cum (quum)* тому що, бо, оскільки і можуть співвідноситися з корелятами *propterea, ideo, idcirco, ob eam causam* тому (з тієї причини). Напр.: *Dolo erat pugnandum, quum non esset armis* (Nep. 23. 10. 4) – Треба було воювати за допомогою хитрощів, оскільки не було зброї.

Диктумна причинова частина повідомляє про таку дію (такий стан, процес), що є ґрунтом для реалізації іншої дії (іншого стану, процесу), виражених у модусній чи головній частині МД-структури. Напр.: *Crebris Pompei litteris castigabantur, quoniam primo venientem Caesarem non prohibuissent* (Caes. B. C. 3. 25. 3) – Часто у листах Помпей докоряв їм, оскільки, перш за все, вони не перешкодили приходові Цезаря.

Диктумна частина вказує на причину або з'ясування того, про що йдеться в модусній частині: *Concedo, et quod animus aequus est, et quia necesse est* (Ov. Am. 50. 145) – Я помираю, бо вже і дух збайдужів, і час надійшов. *Id omitto, quando vobis ita placet* (Sall. J. 110. 7) – Я це пропущу, оскільки вам так подобається. *Vera dico, set nequiquam, quoniam non vis credere* (Pl. Am. 835) – Я скажу правду, хоч і даремно, оскільки ти не хочеш вірити.

Складнопідрядні речення причини належать до класу розчленованих складнопідрядних речень, у яких підрядна предикативна частина "залежить не від одного якогось члена головної, а стосується її в цілому, вказуючи на причину того, що вона виражає" [10, с. 234; 7, с. 325]. Цю думку поділяють не всі дослідники. Так,

зокрема, В. А. Белошапкова вважає, що віднесеність підрядної частини до всієї головної – це практично віднесеність до предиката головної частини, який визначає зовнішні синтаксичні зв'язки всього речення – усієї головної предикативної частини [3, с. 219-222].

З'ясувально-причинові відношення між модусом і диктумом реалізують кілька різновидів МД-структур, що розрізняються відтінками причинового значення та будовою. Зокрема, з'ясувально-причинові відношення реалізує конкретно визначена система лексичних і граматичних форм, вироблених на різних етапах розвитку мислення носіїв мови і закріплених мовленнєвою практикою. Ця система охоплює граматичні форми слова, сполучні засоби, а також лексичні елементи, які відіграють важливу роль в оформленні різних нюансів причинового значення відношень. Напр.: *Ad urbem Scipioni maiore resistitur vi, non quia plus animi victis est, sed melius muri, quam vallum armatos arcet* (Liv. 8. 19. 3) – Біля міста Сципіону було вчинено більший опір не тому, що у переможених було більше стійкості, а тому, що мурів краще, ніж вал, утримали озброєних (римлян).

З'ясувально-причинові відношення у МД-структурах із недиференційованим зв'язком мають особливу граматичну природу. Значеннєву залежність між ними виражає сукупність актуалізованих засобів зв'язку без застосування сполучників, а саме:

- 1) співвідношення видо-часових і способових форм дієслівних присудків;
- 2) інтонація в її синтаксичній функції;
- 3) порядок розташування модусу і диктуму, який впливає на їхні змістові взаємовідношення;
- 4) лексико-граматичні засоби, зокрема наявні займенникові чи прислівникові слова; спільні для модусу і диктуму члени, що об'єднують їх у речення;
- 5) паралелізм синтаксичної структури модусної і диктумної частин речення тощо.

Семантика обґрунтування з'ясувально-причинових відношень між модусною і диктумною частинами в МД-структурах з недиференційованим зв'язком виникає внаслідок співвідношення їхнього інформативного змісту. Вона формується на ґрунті сполучуваності того, що мотивується і чим мотивується. Напр.: *Volo, se efferat in adulescente fecunditas* (Tib. 2. 6. 36) – Я хочу,

щоб багатство повернуло йому молодість.

Провідним у цьому виявляється зміст модусної частини, який створює умови для мотивації. Це твердження спирається на переконання, що, крім речень, які просто констатують дійсність, існують речення, за допомогою яких виражають ту чи іншу нашу апперцепцію дійсності в момент мовлення [27, с. 44].

У таких МД-структурах виявляється активність думки того, хто пізнає світ: він не просто констатує, а осмислює й інтерпретує явища дійсності. На основі цього й з'являється потреба в мотивації. Незважаючи на зрозумілість змісту мотивованої модусної частини і її здатність самотійно вживатися, вона характеризується певним ступенем змістової незавершеності, адже вона містить у собі незрозумілий, не до кінця розкритий для читача чи співрозмовника елемент змісту. Це усвідомлюєш кожного разу, коли після прослухання чи прочитання модусної частини виникає бажання запитати: чому? Напр.: *Cohortarer vos, quo animo fortiores essetis, nisi vos fortiores cognossem, quam quetquam virum* (C. Fam. 14. 7. 2) – Якби я вас переконав, що ви сильні духом, крім того, якщо б я не знав, що ви мужніші за будь-кого із чоловіків.

Модусна частина такої МД-структури завжди містить у собі елемент незавершеності, що й зумовлює вживання диктумної частини, яка завершує це повідомлення. *Neque vero hoc, quia sum ipse augur, ita sentio, sed quia sic existimari non est necesse* (C. Planc. 32. 78) – Я цього так не сприймаю не тому, що я сам авгур, а тому, що немає необхідності так думати.

Ознака незавершеності налаштовує увагу слухача чи читача на сприймання мотивації, обґрунтування. В усному мовленні це стає риторичним прийомом, у писемному викладі – стилістичним засобом активізації сприймання. *Dux, auctor, actor rerum illarum fuit, non quo periculum suum non videret* (Quint. Decl. 2. 5) – Вождь, зачинщиком, винуватцем тих справ він був не тому, що не бачив небезпеки для себе

Реченнєві структури з *quod*, *quia*, *quoniam* вживається як з індикативом, так і з кон'юнктивом (за правилом *consecutio temporum*), що вживається в тому випадку, коли підрядне речення розкриває причину не від імені того, хто повідомляє інформацію, а від імені особи, яка згадується у модусній

частині речення. Пор.: *Non mihi Latinis litteris illustrandum putavi, non quia philosophia Graecis et litteris et doctoribus percipi non posset, sed meum semper indicium fuit* (С. Tusc. 1. 1. 1). *Tiberio spiranti adhuc detrahi anulum et, quoniam suspicionem retinentis dabat, pulvinum jussit inici* (Suet. Cal. 12. 2). *Propterea in certaminibus palmam signum esse placuit victoriae quoniam ingenium ligni ejusmodi est, ut urgentibus non cedat* (Gel. 3. 6. 3).

У заперечних підрядних реченнях, які вводяться сполучниками *non quod, non quia, non quoniam, non quin, non quod* вживається кон'юнктив, якщо зміст запереченої причини умовний, вигаданий, припущений. Індикатив може бути тільки тоді, коли факт дійсно мав місце і не слугує причиною. Особливістю таких МД-структур зі з'ясувально-причиновими відношеннями є те, що їхня диктумна частина пояснює причину висловленого в модусній частині і відповідає на питання чому?, напр.: *Me accusas, non quod tuis rationibus non assentiar, sed quod nullis* (С. De or. 2. 18. 74) – Ти мене звинувачуєш не за те, що я не погоджуюся з твоїми думками, а за те, що не погоджуюся ні з чіями.

Висновки. Модус і диктум насамперед компоненти семантичної структури речення, елементи його змісту. Саме розрізнення двох типів інформації, закладеної у реченні, зумовлює відсутність опозиції між модусом і диктумом (неопозитивні розбіжності у структурі мовних категорій). Вони мають

принципово різну структуру значення, по-різному організовані.

Семантико-синтаксичні відношення, які пов'язані з комплексом актантних ролей, встановлюються в МД-структурі між модусною (головною) і диктумною (залежною) частинами.

МД-структури зі з'ясувально-причиновими відношеннями в латинській мові характеризує важлива ознака, яка вирізняє її серед інших типів складних речень з відношенням взаємної зумовленості. Суть її полягає в тому, що цим структурам властивий найбільш конкретний семантико-синтаксичний зв'язок між модусом і диктумом. У них поєднані з'ясувально-причиновими відношеннями дві ситуації дійсності. Виразниками цих відношень є сполучники *quod, quia, quoniam, cum (quum)* тому що, бо, оскільки і можуть співвідноситися з корелятами *propterea, ideo, idcirco, ob eam causam* тому (з цієї причини).

Перспективою подальших досліджень є аналіз з'ясувально-умовного різновиду перехідних МД-структур, в яких виразниками цих відношень є сполучники *si* якщо та *nisi, nisi non* якщо не. Залежно від співвідношення умови і наслідку до дійсності та суб'єктивної оцінки цього відношення мовцем розглянемо співвідношення диктуму і модусу у трьох типах умовних періодів у латинській мові: *modus realis* (спосіб дійсності); *modus potentialis* (спосіб можливості); *modus irrealis* (спосіб недійсності).

Список використаних джерел

1. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл. М.: Наука, 1976. 383 с.
2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Пер. с франц. М.: Изд-во иностр. лит., 1955. 416 с.
3. Белашапова В. А. Современный русский язык: Синтаксис. М.: Высш. шк., 1977. 248 с.
4. Бенвенист Э. Общая лингвистика. М.: Прогресс, 1974. 447 с.
5. Борботько В. Г. Элементы теории дискурса: учеб. пособие. Грозный : Изд-во Чечено-Ингуш. гос. ун-та, 1981. 113 с.
6. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. К.: Наук. думка, 1992. 224 с.
7. Вихованець І. Р. Граматика української мови: Синтаксис. К.: Либідь, 1993. 368с.
8. Гак В. Г. О категориях модуса предложения. Предложение и текст в

семантическом аспекте. Калинин, 1978. С.19-26.

9. Городенська К. Г. Симетрія та асиметрія між'ярусних співвідношень. Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць: Донецьк, 1998. Вип.4. С.11-16.

10. Жовтобрюх М. А. Українська літературна мова. К.: Наукова думка, 1984. 296 с.

11. Зимняя И. А. Предметный анализ текста как предмета творения. Смысловое восприятие речевого сообщения (в условиях массовой коммуникации). М.: Наука, 1976. С. 57-64.

12. Іваницька Н. Л. Зумовленість синтаксичної структури двоскладного речення валентністю дієслова-присудка. Мовознавство. 1985. №1. С.39-43.

13. Ломтев Т. П. Предложение и его грамматические категории. М.: Изд-во МГУ, 1972. 199 с.

14. Падучева Е. В. Семантические исследования. М.: Наука, 1996. 129 с.

15. Плющ М. Я. Категорії суб'єкта і об'єкта в структурі простого речення. К.: Вища школа, 1986. 175 с.

16. Поспелов М. С. О грамматической природе сложного предложения. Вопросы синтаксиса современного русского языка / под ред. В. В. Виноградова. М.: Учпедгиз, 1950. С. 332.

17. Севбо И. П. Об изучении структуры связного текста. Лингвистические исследования по общей и славянской типологии. М.: Наука, 1966. С. 16-32.

18. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання. К.: Вища школа, 1994. 669 с.

19. Распопов И. П. Актуальное членение предложения. Уфа, 1961. С. 112.

20. Русская грамматика: В 2-х т. М.: Наука, 1980. Т.1. 783 с. Т.2. 709 с.

21. Серкова Н. И. К вопросу о внутреннем строении синтаксических единств. Вест. Моск. ун-та. Сер. Филология. 1967. №4. С.29-36.

22. Сланский В. Грамматика – как она есть и как должна быть. Пять научных бесед, предложенных в С.-Петербургском педагогическом музее. СПб., 1887. С. 3.

23. Телеки М. М., Шинкарук В. Д. Соціальні категорії модусу в текстах епістолярного жанру: Монографія. Київ; Миколаїв: Вид-во МАГУ ім. Петра Могили, 2007. 176 с.

24. Черняховская Л. А. Смысловая структура текста и ее границы. Вопр. языкознания. 1983. № 6. С. 117-127.

25. Шинкарук В. Д. Категорії модусу і диктуму у структурі речення. Монографія. Чернівці: Рута, 2002. 272 с.

26. Шульжук К. Ф. Складні багатокомпонентні конструкції в системі речення. Мовознавство. 1986. № 6. С.24-32.

27. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность. Л.: Наука, 1974. 428 с.

References

1. Arutyunova, N. D. (1976). Predlozheniye i yego smysl [The proposal and its meaning]. Moscow : Nauka, 383.

2. Balli, Sh. (1955). Obshchaya lingvistika i voprosy frantsuzskogo yazyka. [General linguistics and French language questions]. Moscow : Publishing house of foreign countries literature, 416.

3. Beloshapkova, V. A. (1977). Sovremennyy russkiy yazyk: Sintaksis [Modern Russian: Syntax]. Moscow: Vyssh. shk., 248.

4. Benvenist, E. (1974). Obshchaya lingvistika [General linguistics]. Moscow: Progress, 447.

5. Borbotko, V. G. (1981). Elementy teorii diskursa: ucheb. posobiye [Elements of the theory of discourse: textbook]. Groznyy : Izd-vo Checheno-Ingush. gos. un-ta, 113.

6. Vykhovanets, I. R. (1992). Narysy z funktsionalnoho syntaksysu ukrayins'koyi movy [Essays on the functional syntax of the Ukrainian language]. Kyiv : Nauk. dumka, 224.

7. Vykhovanets', I. R. (1993). Hramatyka ukrayins'koyi movy: Syntaksys [Grammar of the Ukrainian language: Syntax]. Kyiv : Lybid, 368.

8. Gak, V. G. (1978). O kategoriakh modusa predlozheniya [On the categories of the modus of the proposal]. Predlozheniye i tekst v semanticheskom aspekte [Sentence and text in a semantic aspect]. Kalinin, 19-26.

9. Horodenska, K. H. (1998). Symetriya ta asymetriya mizh"yarusnykh spivvidnoshen' [Symmetry and asymmetry of interstratific proportions]. Linhvistychni studiyi: Zb. nauk. prats. Donetsk, Issue 4, 11-16.

10. Zhovtobryukh, M. A. (1984). Ukrayinska literaturna mova [Ukrainian literary language]. Kyiv : Naukova dumka, 296.

11. Zimnyaya, I. A. (1976). Predmetniy analiz teksta kak predmeta tvorenniya [Subject analysis of the text as an object of creation]. Smyslovoye vospriyatiye rechevogo soobshcheniya (v usloviyakh massovoy kommunikatsii) [Semantic perception of a voice message (in terms of mass communication)]. Moscow : Nauka, 57- 64.

12. Ivanytska, N. L. (1985). Zumovlenist' syntaksichnoyi struktury dvoskladnoho rechennya valentnistyu diyeslova-prysudka [Conditionality of the syntactic structure of a two-sentence by the valence of the verb-predicate]. Linguistics, 1, 39-43.

13. Lomtev, T. P. (1972). Predlozheniye i yego grammaticheskiye kategorii [Sentence and its grammatical categories]. Moscow: Izd-vo MGU, 199.

14. Paducheva, Ye. V. (1996). Semanticheskiye issledovaniya [Semantic research]. Moscow: Nauka, 129.

15. Plyushch, M. Ya. (1986). Katehoriyi sub'yekta i obyekta v strukturi prostoho rechennya [Subject and object categories in a simple sentence structure]. Kyiv: Vyshcha shkola, 175.

16. Pospelov, M. S. (1950). O grammaticheskoy prirode slozhnogo predlozheniya. [At the grammatical nature of a complex sentence].

Voprosy sintaksisa sovremennogo russkogo yazyka [Questions of the syntax of the modern Russian language]. pod red. B. V. Vinogradova. Moscow : Uchpergiz, 332.

17. Sevbo, I. P. (1966). Ob izuchenii struktury svyaznogo teksta [On the study of the structure of a coherent text]. Lingvisticheskiye issledovaniya po obshchey i slavyanskoy tipologii [Linguistic research in general and slavic typology]. Moscow : Nauka, 16-32.

18. Slinko, I. I., Guyvanyuk, N. V., Kobylanskaya, M. F. (1994). Syntaksys suchasnoyi ukrayins'koyi movy. Problemni pytannya [Syntax of the modern Ukrainian language. Problematic issues]. Kyiv: Vyshcha shkola, 669.

19. Raspopov, I. P. (1961). Aktual'noye chleneniye predlozheniya [The actual division of the sentence]. Ufa, 112.

20. Russkaya grammatika: V 2-kh t. [Russian grammar: In 2 volumes]. Moscow : Nauka, Vol. 1, 783; Vol. 2, 709.

21. Serkova, N. I. (1967). K voprosu o vnutrennem stroyenii sintaksicheskikh yedinstv [On the question of the internal structure of the syntactic unities]. Vest. Mosk. un-ta. Ser. Filologiya, 4, 29-36.

22. Slanskiy, V. (1887). Grammatika – kak ona yest' i kak dolzhna byt' [Grammar as it is and how it should be]. Pyat' nauchnykh besed,

predlozhennykh v S.-Peterburgskom pedagogicheskoye muzeye [Five scientific conversations offered at the St. Petersburg Pedagogical Museum]. Saint Petersburg, 3.

23. Teleky, M. M., Shynkaruk, V. D. (2007). Sotsialni katehoriyi modusu v tekstakh epistolyarnoho zhanru: monohrafiya [Social categories of modus in the epistolary texts: monograph]. Kyiv; Mykolayiv: Vyd-vo MAHU im. Petra Mohyly, 176.

24. Chernyakhovskaya, L. A. (1983). Smyslovaya struktura teksta i yeye granitsy [The semantic structure of the text and its borders]. Vopr. yazykoznavniya. 6, 117-127.

25. Shynkaruk, V. D. (2002). Kategorii modusu i diktumu u strukturi rechennya: Monografiya. [Categories of the modus and dictum in the structure sentences: Monograph]. Chernivtsi: Ruta, 272.

26. Shulzhuk, K. F. (1986). Skladni bahatokomponentni konstruktsiyi v systemi rechennya. [Complex multicomponent constructions in the sentence system]. Linguistics. No. 6, 24-32.

27. Shcherba, L. V. (1974). Yazykovaya sistema i rechevaya deyatel'nost' [Language system and speech activity]. Leningrad : Nauka, 428.

Список умовних скорочень при посиланнях на оригінальні твори та імена їх авторів

Caes. B. C. 3. 25. 3 – C. Julius Caesar «De bello Civili»

C. De or. 2. 18. 74 – M. Tullius Cicero «De oratore»

C. Fam. 14. 7. 2 – M. Tullius Cicero «Epistulae ad familiares»

C. Planc. 32. 78 – M. Tullius Cicero «Pro Plantio»

C. Tusc. 1. 1. 1 – M. Tullius Cicero «Tusculanae disputationes»

Gel. 3. 6. 3 – Cn. Gellius «Epitome de gestis Romanorum»

Liv. 8. 19. 3 – T. Livius «Ab Urbe condita»

Nep. 21. 1. 2 – Cornelius Nepos «Alcibiades»

Nep. 23. 10. 4 – Cornelius Nepos «Alcibiades»

Ov. Am. 50. 145 – P. Ovidius Naso «Amores»

Pl. Am. 835 – T. Maccius Plautus «Amphitrio»

Quint. Decl. 2. 5 – M. Fabius Quintilianus «Declamationes»

Sall. J. 110. 7 – C. Sallustius Crispus «Jugurtha»

Suet. Cal. 12. 2 – C. Suetonius Tranquillus «Caligula»

Tib. 2. 6. 36 – Albius Tibullus

FEATURES OF TRANSITIONAL MD-STRUCTURES WITH EXPLANATORY-CAUSAL RELATIONS IN LATIN

V. D. Shynkaruk

Abstract. MD - structures with explanatory-causal relations in Latin, in which the main explanatory relation coincides with the causal type of relations have been analyzed. It has been substantiated that these structures are characterized by the most specific semantic-syntactic connection between modus and dictum, as they combine two situations of reality by explanatory-causal relations. Conjunctions

quod, quia, quoniam, cum (quum) are the expressions of these relations, and they can be correlated with the correlates propterea, ideo, idcirco, ob eam causam. It has been revealed that dictum causal part within MD - structures with explanatory-causal relations informs about such action (such state, process), which is a background for other action (other state, process) realization expressed in modus or main part of MD - structure. It has been defined that the semantics of substantiation of explanatory-causal relations between modus and dictum parts in MD - structures with undifferentiated connection arises due to their informative content correlation, which is formed on the basis of compatibility of what is motivated and by which is motivated.

Keywords: *modus, dictum, sentence, sentence structure, MD-structures, MD-structures with explanatory-causal relations, subordinate conjunctions, modus-dictum correlation, the Latin language.*